

Napórát avattunk Kismartonban

A címben szereplő napóra Burgenland tartományi székhelyén, Eisenstadtban — vagyis Kismartonban —, az Osztrák Szövetségi Mértékügyi és Felmérési Hivatal helyi kirendeltségének székházát díszíti. A pontos tervezés Karl Schwarzingner mérnök úr érdeme, míg az ügyes, ízléses kivitelezés Fuhrmann grafikus művészt dicséri. Elsősorban azonban mégsem ez a szép napóra indokolja a kissé részletesebb beszámolót, hanem néhány általánosabb tanulság. (Emellett azért ma sem mondható mindennapi jelenségnek, hogy külföldi országos intézmény magyar vendéget kér fel avató beszédre.)

Amikor ez év tavaszán Karl Schwarzingner úr meghívott, hogy vegyek részt a kismartoni napóra felavatásán, a Mértékügyi és Felmérési Hivatal (Bundesamt für Eich- und Vermessungswesen) elnöke, Friedrich Hrbek mérnök lehetővé tette, hogy intézménye jóvoltából néhány napot Bécsben tölthessek. (A kis tanulmányúthoz a Nemzetközi Coronelli Glóbusz Társaság elnöke, Rudolf Schmidt úr is számottevően hozzájárult.) Mivel Bécsset ma már számos honfitársunkjól ismeri, itt csak néhány érdekességről teszünk említést.

A bécsi kirándulások hagyományos központjától, a Stephans Dómmal (Szt. István templom) kezdve: mindjárt az István-toronytól jobbra egy szép középkori napórát pillantottunk meg. A körülbelül 2,5 méter magasságban elhelyezett, pajsz alakú, kőből faragott napóra árnyékvetője már az északi pólusra irányul. A hagyomány szerint a napórát Georg Peuerbach (1423—1461) tervezte, 1450 körül. Magam hajlok arra, hogy a napórát jóval korábbi faragványnak ítéljem, amelyre azonban valóban Peuerbach alkalmazta az egyszerű árnyékvető helyett a poláris grómont.

A torony kapuján belépve az előcsarnokban egy a padlózatba illesztett márványlapot pillantunk meg. A belevésett háromszög (közepén kis köröskével) jelzi a 136 méter magas torony tengelyét, amely fent a toronygombban végződik. Ez volt a múlt század elején a Habsburg-birodalom keleti részének (hazáinknak is) térképezési "null pontja". (A táblát a pontos földrajzi koordináták feltüntetésével néhány hónapja F. Hrbek elnök úr szorgalmazására helyezték ide. A magyar szemlélőben pedig felötlük a kérdés: mikor kap a hazai csillagászat, földmérés és térképészet annyi megbecsülést, hogy történelmi emlékpontjait tábla jelzi?

Ugyancsak magyar vonatkozás miatt érdemes egy pillantást vetni a Dómtól nem messze, az Ignaz Seipl téren az Osztrák Tudományos Akadémia épületére. A szép barokk palota valaha az Egyetem otthona volt. A tetőzetet keresztben átszelő kis építmény állt, az 1755-ben megnyitott egyetemi csillagvizsgáló, amelynek első igazgatója Hell Miksa (1720—1792) volt. Itt húzódtott a bécsi meridián, és két évszázada ehhez viszonyították sok hazai város (és a csillagdák) földrajzi hosszúságát.

Innen már csak egy ugrás a Duna-csatorna partján, az Aspern-híd mellett a bécsi "Uránia" művelődési ház és bemutató csillagvizsgáló 1910-ben emelt épülete. A kis torony hétméteres kupolája alatt egy modern vonalú — törtszlopos — iker távcső (15 cm-es refraktor és 30 cm-es Cassegrain-reflektor) lesi az eget — és a látogatókat. A jól felszerelt bemutató csillagvizsgálóról — amely az ausztriai amatőrök központja is lehetne, ha Hermann Mucke professzor úr százféle elfoglaltsága időt engedne a szervezésre — máskor részletesebben szólunk. Mi azonban térjünk vissza az 1-es vagy a 2-es villanossal a híres Burghoz, amelynek terjedelmes épületegyüttesében három fali napórájára is akadhatunk. Kettő a keleti szárny egy-egy szűk udvarának falán látható, míg a harmadik a nyugati

"Amália-szárny" udvar felőli falán. Ez utóbbi a 17. sz.-ban készült, de idővel modernizálták a számlapot, amely a helyi napórai idő mellett a zónaidőt is mutatja. Mindhárom falra festett napóra szépen restaurált és karbantartott.

Órákról írva, fel kell hívnunk itt a figyelmet egy kevésbé ismert bécsi gyűjteményre, az Óramúzeumra (Uhrenmuseum) a Schulhof-téren. A különféle keresek órák, óraműves ég- és földgömbök, forgó csillagterképek mellett egy sor zsebnapórát is megtekinthetünk itt. Aki pedig a régi, szép műszereket kedveli, nem fogja sajnálni a 45 schillinges belépőt a Művészettörténeti Múzeum (Kunsthistorisches Museum) magasföldszinti termeiben kiállított nagyszerű "Órák és automaták gyűjteményének" megtekintésére. (A magyar szemléltében pedig ismét csak felmerül a kérdés: bár az Ípárművészeti és a Nemzeti Múzeum óra, napóra és régi felmérő műszer gyűjteménye nem ilyen gazdag, mégis igen értékes és látványos együttes! Miért nem láthatók ezek nálunk is egy állandó kiállításon?)

Am alig ismerkedhettünk meg egy kissé a bécsi csillagászokkal — erről is más helyen szólnak —, már elérkezett május 14-e, a kismartoni (eisenstadti) napóra felavatása. Bár egy új napóra bemutatása igazán nem tartozik az országos események közé, szinte megdöbbentő volt a kis házi ünnepségre megjelent vendégek névsora. A megjelenteket a helyi Mérésügyi Hivatal igazgatója, Reinhard Jandl mérnök úr üdvözölte. A díszvendégek között volt Burgenland tartományi elnöke, Joseph Schmidt úr, valamint Schwarz úr, Eisenstadt—Kismarton polgármestere, és természetesen régi ismerősünk, F. Hrbek, a hivatal elnöke. Kezet foghattunk a határórség főparancspokával, a helyi államigazgatás és kulturális élet képviselőivel; nagy örömrékre a burgenlandi Magyar Kulturszövetség kiküldöttjével, Adorján Istvánal is. Burgenland püspöke levélben üdvözölte a megjelenteket — kimentve magát hivatalos elfoglaltsága miatt —, az Esterházy-családot ügyvivőjük képviselte.

A helyi Felmérési Hivatal köszöntője és az országos központ elnökének megnyitója után e sorok írója a régi és az új napórák jelentőségéről szolt, majd K. Schwarzinger ismertette árnyékórájának szerkezetét, működését. A szép, mintegy másfél méter magas vertikális napóra számlapja a nyári és a "téli" (Közép-Európai) időt egyaránt jelzi. A számlapon keresztben húzódó ívelt beosztás a hónapot — pontosabban az állatövi csillagképeket — mutatja. A napóra érdekes, modern vonalú díszítése jól illeszkedik az épülethez, megoldása — a számlapot átszelő szívárvánnyal — eltér a szokványostól. A napóra alatt agyagtáblán az időgyenlet látható, valamint az anyagi támogatók neve olvasható.

A magyar vendég pedig kissé bánatosan töprenghetett azon, hogy egy hasonló — vagy akár jelentősebb — hazai csillagászati ünnepségen megjelent-e valaha is az állami vezetés és a kulturális élet ennél képviselője együtt? És nem lehetne-e legalább a jövőben ügyes szervezéssel, személyes meghívással elérni, hogy egyik-másik ünnepségünkre, nagyobb rendezvényünkre eljőjenek a felelős (állami, megyei, városi) vezetők. Meglehet, hogy a nagyon szűk támogatási lehetőségekből is több jutna számunkra, ha az "illetékesek" személyesen győződhetnének meg munkánkról és látnák céljainkat! Hiszen az ausztriai "kollégák" is azért szervezték (legalább is részben) az ünnepséget, hogy mennél szélesebb körben tudatosíthassák létezésüket, munkájukat, törekvéseiket. Ezt kellene megtanulnunk nekünk is — de legfőként az országos és helyi vezetőknek. Talán ez volt kirándulásunk legfőbb tanulsága.

BARTHA LAJOS